

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ РОЗВИТКУ ТА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

SYSTEMATIZATION OF SCIENTIFIC APPROACHES TO THE CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS OF DEVELOPMENT AND REFORM OF THE SYSTEM OF ENFORCEMENT PROCEEDINGS

У статті систематизовані наукові підходи до поняття «виконавче провадження». З'ясовано, що проблеми виконавчої провадження, а також системні характеристики та принципи виконання судових аналізують юристи та існують поодинокі дослідження щодо розвитку та реформування виконавчого провадження в системі публічного управління. Зауважено, що не існує єдиних підходів до поняття «виконавчого провадження» у системі публічного управління. Результативність виконавчої діяльності насамперед залежить від використовуваної законодавцем моделі примусового виконання. У світовій практиці існує багато ефективних моделей примусового виконання. Вибір будь-якої з них зумовлює особливості виникнення, реалізації та припинення правовідносин, що виникають у зв'язку з примусовим виконанням актів органів державної влади.

Автором виокремлені певні риси (ознаки) виконавчого провадження, зокрема: по-перше, це особлива процесуальна діяльність, різновид юридичного процесу; по-друге, здійснюється спеціальними суб'єктами – судовими виконавцями; по-третє, регламентується спеціальними правовими актами; по-четверте, спрямовано на виконання виконавчих документів (актів судів, постанов у справах про адміністративні правопорушення, акти нотаріусів, трудових комісій тощо); по-п'яте, передбачає формування професійних вимог, етичних норм поведінки державних та приватних виконавців. За своєю природою виконавче провадження це однобічно владна, суворо впроваджена юридична діяльність, мета якої полягає у досягненні передбаченого законом юридичного результату-покарання винного. Зазначено, що з точки зору публічного управління, виконавче провадження – це діяльність спеціально уповноважених інституцій, діяльність яких врегульована чинним законодавством України, з метою забезпечення реалізації законних прав та інтересів громадян. Водночас, реформування системи виконавчого провадження – це модернізація та удосконалення нормативно-правового регулювання виконавчого провадження в Україні на підставі міжнародних нормативних актів, перереформування та удосконалення органів державної влади, що регулюють діяльність системи виконавчого провадження, та удосконалення діяльності державних та приватних виконавців.

Ключові слова: виконавче провадження, органи державної влади, державні виконавці, приватні виконавці.

The article systematizes scientific approaches to the concept of "enforcement proceedings". The author found that the problems of enforcement proceedings, as well as systemic characteristics and principles of judicial enforcement are analyzed by lawyers and there are isolated studies on the development and reform of enforcement proceedings in the system of public administration. The article notes that there is no single approach to the concept of "enforcement proceedings" in the system of public administration. The effectiveness of enforcement activities primarily depends on the model of enforcement used by the legislator. There are many effective models of enforcement in world practice. The choice of any of them determines the peculiarities of the emergence, implementation and termination of legal relations arising in connection with the enforcement of acts of public authorities.

The author singles out certain features (signs) of enforcement proceedings, in particular: first, it is a special procedural activity, a kind of legal process; secondly, it is carried out by special subjects – bailiffs; thirdly, it is regulated by special legal acts; fourthly, it is aimed at the execution of executive documents (acts of courts, resolutions in cases of administrative offenses, acts of notaries, labor commissions, etc.); fifth, involves the formation of professional regulations, ethical standards of conduct of public and private performers. By its nature, enforcement proceedings are unilaterally authoritative, strictly regulated legal activities, the purpose of which is to achieve the statutory legal result – the punishment of the perpetrator.

The author notes that from the point of view of public administration, enforcement proceedings are the activities of specially authorized institutions, whose activities are regulated by current legislation of Ukraine, in order to ensure the realization of legitimate rights and interests of citizens.

At the same time, reforming the system of enforcement proceedings is modernization and improvement of legal regulation of enforcement proceedings in Ukraine on the basis of international regulations, reformatting and improving public authorities regulating the system of enforcement proceedings, and improving the activities of public and private executors.

Key words: enforcement proceedings, public authorities, state executors, private executors.

УДК 342:7.122 (4)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2022.28.11>

Воробйов О.В.

аспірант кафедри публічної політики
Навчально-науковий інститут публічного
управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні здійснено значне оновлення нормативно-правової бази, що регулює процедури виконавчого провадження. Проте прийняті нововведення не спричинили собою значного підвищення ефективності виконавчого провадження.

Водночас, забезпечення повного захисту прав і законних інтересів неможливо уявити без механізму примусового виконання рішень суду та інших актів органів державної влади. Результативність виконавчої діяльності насамперед залежить від використовуваної законодавцем моделі примусового виконання.

У світовій практиці існує багато ефективних моделей примусового виконання. Вибір будь-якої з них зумовлює особливості виникнення, реалізації та припинення правовідносин, що виникають у зв'язку з примусовим виконанням актів органів державної влади.

Важливим елементом виконання рішень з точки зору державного управління є ефективність інституцій, які здійснюють дану діяльність, а також урегульованість процедур виконання рішень у чинних нормативно-правових документах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми виконавчої провадження, а також системні характеристики та принципи виконання судових аналізують юристи, зокрема: А. Авторгов, Ю. Білоусов, О.Б. Верба-Сидор, О. Гетьманцев, І. Ковбас, С. Короед, П. Крайній, М. Лошицький, М. Мальський, Д. Руденко, Н. Сергієнко, О. Снідевич, О. Федоров, С. Фурса, С. Щербак, В. Ярков та ін. Зазначені автори звертають увагу на юридичне врегулювання питання виконавчого провадження, об'єкт та предмет виконавчої провадження, основні етапи та можливі проблеми виконавчого провадження.

Однак, існують поодинокі дослідження щодо розвитку та реформування виконавчого провадження в системі публічного управління, зокрема, С. Саване аналізує принципи організації та діяльності державної виконавчої служби в Україні [1]. О. Олефір обґрунтовує особливості функціонування виконавчої служби в Україні з огляду на здійснення судової правової реформи та особливу увагу приділяє розвитку інституту приватних виконавців, діяльність яких можлива завдяки поступовому створенню системи самоврядування, механізму допуску до професії; впровадженню системи контролю за діяльністю приватних виконавців та позбавлення дозволу на здійснення ними професійної діяльності при порушенні законодавства [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, на сьогодні відсутні системні дослідження наукових підходів до понятійно-категоріального апарату розвитку та реформування системи виконавчого провадження.

Мета статті є систематизація наукових підходів до понятійно-категоріального апарату розвитку та реформування системи виконавчого провадження.

Виклад матеріалу. Проаналізуємо наукові підходи до поняття «виконавче провадження». Слід зазначити, що відсутні єдині підходи до поняття «виконавче провадження».

Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) – сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню [3].

Виконавче провадження не слід повністю ототожнювати з виконанням судових постанов. По-перше, не всі постанови мають потребу у виконанні (наприклад, більшість ухвал суду першої інстанції). По-друге, з тих рішень, які повинні виконуватися, не для всіх необхідний примусовий порядок. Багато рішень, зокрема рішення про визнання, не мають потреби в підключенні механізму державного примусу. По-третє, серед судових постанов, для яких потрібний механізм державного примусу, одна частина виконується добровільно, друга – хоча і примусово, але без використання механізму судового виконання (рішення про розірвання шлюбу, позбавлення батьківських прав, відібрання дітей, про стягнення аліментів), і тільки третя виконується з використанням спеціально створеного судового апарату примусового виконання актів правосуддя [4, с.667].

Виконавчий процес асоціюється в суспільстві з постійним реформуванням, як поступового, так і консервативного характеру, що зовні (для пересічних громадян) виражається в модернізації інституційного та організаційного характеру, у намаганні застосування більш посиленних процесуальних заходів, спрямованих на виконання рішення боржником, у корінній трансформації моделі виконання, що наразі представлена і державним, і приватним сектором виконання [5].

Швидкий судовий розгляд справи та негайне виконання рішення суду є запорукою ефективності правосуддя – це основний лейтмотив рішень Європейського суду з прав людини, які після ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (1997 рік) стали обов'язковими для виконання Україною. Від того, наскільки правильно й ефективно організована діяльність виконавчих органів щодо захисту інтересів громадян і держави при виконанні судових рішень, залежить її дієвість і результативність і реальний вплив на зміцнення законності у цій сфері [6, с. 4].

М. Титов визначає виконання судових рішень як самостійне та важливе процесуальне провадження з реалізації прав сторін (підтверджених відповідним рішенням), яке має свої стадії: порушення виконавчого провадження, добровільне та примусове виконання, поворот виконання, припинення виконавчого провадження [7, с. 166].

Слушною є думка Н. Отчак, яка вказує, що примусове виконання рішень суду, правових та інших органів влади є важливим складовим елементом захисту прав громадян та організацій. Неналежне забезпечення примусового виконання нерідко зводить нанівець роботу суду або іншого органу (посадової особи) із розгляду та вирішення конкретної справи [7, с. 167].

Є. Гришко стверджує, що примусове виконання рішень судів та інших органів є окремою державно-управлінською функцією, що полягає в реалізації державно-управлінських завдань, пов'язаних із суспільними відносинами, що виникають у зв'язку із примусово-виконавчою діяльністю з приводу захисту прав та інтересів майнового, особистого та немайнового характеру [8, с. 73].

На думку О. Каплі та Н. Отчак, виконавче провадження є одним із «найскладніших видів процесуальної діяльності в сучасному юридичному процесі», значення якого полягає в гарантії фактичної реалізації рішень юрисдикційних органів; завершенні діяльності відповідних органів щодо захисту суб'єктивних прав громадян та організацій; забезпеченні зміцнення законності у сфері матеріально-правових відносин; сприянні виховання громадян і посадових осіб у дусі виконання законів України [9; 10, с. 331].

В. Ярков зазначає: «Виконавче провадження є системою юридичних дій, які в сукупності створюють юридичну діяльність, яка реалізується на заключній стадії судового або іншого юрисдикційного процесу та у сфері діяльності органів виконавчої влади» [11, с. 55].

М. Омельченко, М. Штефан, С. Штефан під виконавчим провадженням розуміють «...врегульовані законодавством України, зокрема Законом України «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до цього закону, суспільні відносини, що виникають і реалізуються в процесі примусового виконання між органами державної виконавчої служби й посадовими особами, які здійснюють примусову реалізацію рішень, ухвал, постанов судових і несудових органів, з одного боку, та між особами, які беруть участь у виконавчому провадженні й залучаються до проведення вико-

навчих дій, з іншого боку, на підставах, у спосіб і в межах, встановлених законом» [12, с. 5].

Ю. Вдовина під виконавчим провадженням пропонує розуміти діяльність виконавців та інших учасників правовідносин, які складаються в процесі реалізації виконавчих листів та інших виконавчих документів шляхом державного примусу [13].

Так, І. Морозова, А. Треушніков під виконавчим провадженням розуміють встановлений законом порядок примусової реалізації актів юрисдикційних органів, що має власну метою забезпечення реального захисту порушених чи оскаржених суб'єктивних матеріальних прав або охоронюваних законом інтересів [14, с. 3].

На думку Ю. Свірина, виконавче провадження можна визначити як особливий інститут екзекватури, тобто процес примусового виконання судових актів, а також актів інших органів та посадових осіб, яким законом надані повноваження покласти на учасників майнового обороту обов'язки щодо передачі іншим учасникам (громадянам, організаціям або у відповідні бюджети) грошових коштів та іншого майна, або за вчинення на їх користь певних дій, чи з утримання від скоєння дій. Виконавче провадження – це врегульована нормами спеціального закону діяльність уповноважених на те органів з примусового виконання судових та інших актів [15, с. 34].

І. Вставська та С. Савченко пропонують під виконавчим провадженням розглядати юридичну діяльність, що відбувається поза рамками судового процесу, яка вимагає цілісного правового регулювання та належить до сфери дії органів виконавчої влади, покликану забезпечувати примусове виконання актів різних юрисдикційних органів [16, с. 15].

На думку О. Ісаєнкової, виконавче провадження є діяльність судових приставів-виконавців та інших учасників правовідносин, що складається у процесі реалізації судових виконавчих листів та інших виконавчих документів, у вигляді державного примусу [17].

Об'єктом виконавчого процесу слід визначити сукупність виконавчого процесуального законодавства, інших нормативних правових актів, правотворчості, правозастосування, інших явищ та процесів правової практики, пізнання яких необхідне для обґрунтування, аргументування істинності висновків, положень, категорій, понять, закономірностей науки виконавчого процесу [18].

Ю. Черепанова вважає, що виконавче провадження – це вид адміністративного провадження, що полягає у діяльності судових виконавців та інших правочинних суб'єктів,

що здійснюється в процесі виконання судових виконавчих листів та виконавчих документів за допомогою методу державного примусу відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян та організацій [19, с. 266].

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України "Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів" [3].

Аналіз вищезгаданих та інших визначень виконавчого провадження, чинного законодавства дозволяє виявити певні риси (ознаки) виконавчого провадження, зокрема:

по-перше, це особлива процесуальна діяльність, різновид юридичного процесу;

по-друге, здійснюється спеціальними суб'єктами – судовими виконавцями;

по-третє, регламентується спеціальними правовими актами;

по-четверте, спрямовано на виконання виконавчих документів (актів судів, постанов у справах про адміністративні правопорушення, акти нотаріусів, трудових комісій тощо);

по-п'яте, передбачає формування професійних вимог, етичних норм поведінки державних та приватних виконавців.

З точки зору публічного управління, виконавче провадження – це діяльність спеціально уповноважених інституцій, діяльність яких врегульована чинним законодавством України, з метою забезпечення реалізації законних прав та інтересів громадян.

Тепер проаналізуємо поняття «реформування».

Реформування – це цілісний процес, що включає програму дій для вирішення системних проблем з метою унеможливлення їхнього виникнення у майбутньому, це цілеспрямована діяльність державного апарату щодо рішучого перетворення управлінської влади, результатом якої мають стати якісні зміни в системі органів виконавчої влади з урахуванням змін в об'єктах управління та формі держави [20].

Таким чином, реформування системи виконавчого провадження – це модернізація та удосконалення нормативно-правового регулювання виконавчого провадження в Україні на підставі міжнародних нормативних актів, реформатування та удосконалення органів державної влади, що регулюють діяльність системи виконавчого провадження, та удосконалення діяльності державних та приватних виконавців.

Висновки. Таким чином, виконавче провадження – це виконавча та розпорядча діяльність

державних органів виконавчої влади (посадових осіб) за виконанням рішень суду, що здійснюється в відповідно до вимог процесуальних норм суворо встановленим законом колом органів (посадових осіб). За своєю природою виконавче провадження це однобічно владна, суворо впорядкована юридична діяльність, мета якої полягає у досягненні передбаченого законом юридичного результату-покарання винного. З точки зору публічного управління – виконавче провадження включає такі компоненти: нормативно-правові документи, інституції, механізми державного управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Саване С. Принципи організації та діяльності державної виконавчої служби в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*: Збірник наукових праць. 2011. № 1 (8). URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_01\(8\)/11_ssmssu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_01(8)/11_ssmssu.pdf)

2. Олефір О. О. Пріоритетні напрями підвищення ефективності виконавчої служби України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 114-117.

3. Закон України «Про виконавче провадження». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>

4. Коршунов Н.М., Мареев Ю.Л. *Гражданский процесс: Учебник для вузов*. М: Норма, 2004. 710 с.

5. Щербак С.В. *Наука виконавчого процесу: передумови виникнення. Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 186-193.

6. Проблеми виконавчого провадження : навчально-методичний комплекс (для магістрантів денної форми навчання) / Р.О. Стефанчук, М.М. Сивак, А.М. Тесленко, В.Р. Щавінський. Київ : Видавничий центр Національної академії прокуратури України, 2014. 54 с.

7. Арбітражний процес : навчальний посібник. Харків : Консум, 2001. 432 с.

8. Гришко Є.М. *Державне управління у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : 25.00.01. Київ : Національна академія державного управління при Президенті України. 224 с.

9. Капля О. Проблеми добровільного виконання рішень суду після відкриття виконавчого провадження органами державної виконавчої служби. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 4. С. 222-225.

10. Отчак Н. Порядок та умови здійснення виконавчого провадження. *Митна справа*. 2011. № 4(76). Ч. 2. С. 330-335.

11. Янков В. *Развитие гражданского исполнительного права: краткий очерк. Университетські наукові записки*. 2006. № 1(17). С. 51–70. URL: <http://www.univer.km.ua/visnyk/950.pdf>.

12. Штефан М., Омельченко М., Штефан С. *Виконання судових рішень* : [навчальний посібник]. К. : Юрінком Інтер, 2001. 320 с.

13. Вдовина Ю. *Исполнительное право: учебный курс*. URL: <http://www.ecollege.ru/xbooks/xbook159/book/index/index.html>.

14. Морозова И.Б., Треушников А.М. Исполнительное производство: учебно-практическое пособие. М., 2006. 510 с.

15. Свирин Ю.А. Исполнительное производство и трансгрессия исполнительного права: монография. М.: Оверлей, Астра-Полиграфия, 2009. 230 с.

16. Вставская И.М., Савченко С.А. Исполнительное производство: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2010. 232 с.

17. Коновалова Л. Г. Понятие, правовая природа и принципы исполнительного производства. *Алтайский вестник государственной и муниципальной службы*. 2014. № 11. URL: <https://cyberleninka.ru/>

article/n/ponyatie-pravovaya-priroda-i-printsipy-ispolnitelnogo-proizvodstva.

18. Щербак С.В. Виконавчий процес в теорії цивільного процесу. *Електронний науковий юридичний журнал*. 2019. № 1. С. 75–78.

19. Черепанова Ю.Е. Правовые основы и понятие исполнительного производства. *Актуальные проблемы борьбы с преступлениями и иными правонарушениями*. 2016. № 16-1. С. 265-267.

20. Кульчій І.О. Сутність понять «реформування» і «оптимізація» та їх застосування в системі виконавчої влади України. URL: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Gosupravlenie/42603.doc.htm